

Colinda din sudul Basarabiei: diversitate și particularități

Maria MOCANU

Repertoriul de colinde din sudul Basarabiei, mai ales din fâșia dintre cursul de jos al Prutului, Dunării și Marea Neagră este surprinzător de bogat și variat. Ovidiu Bârlea constata că „Moldova sudică și în continuare fâșia din extremitatea ei răsăriteană (Basarabia) a dat la iveală un repertoriu destul de bogat cu variante pline și bine rotunjite (...). Atare densitate a repertoriului ar putea apărea ca o consecință a conservatorismului ariilor laterale sau ca o continuare a Munteniei subcarpatice prin acele părți oltene sau Basarabia lui Mircea cel Bătrân, extremitatea de răsărit fiind alcătuită în bună măsură din populația roită de aici” [Ov. Bârlea, 1981, p. 372].

În spațiul etnocultural asupra căruia ne vom dirija atenția, există sate ale căror repertoriu de colinde atinge cifra de 20-25. Colindele se impun în zona respectiva nu numai ca număr, ci și ca valoare artistică, ca varietate stilistică. Aici mai putem afla colinde protocolare, cosmogonice, profesionale, moralizatoare, familiale, de flăcău, de fată, de tineri, despre curtea domnească, cât și colinde biblice și apocrifice. Conservate de localnicii autohtoni din acest spațiu, în bună parte aduse de refugiații de peste Prut în diferite perioade istorice, colindele au suferit schimbări, unele – adaptări radicale. Pe parcursul istoriei în Basarabia colindele au fost neglijate, interzise, uitate, schimbate ca sens. În publicațiile din perioada sovietică au fost omise fragmente întregi de colinde cu conținut religios, denaturând astfel sensul și valoarea lor artistică.

Pentru a ne da seama de unele nuanțe etnoculturale locale, de realitățile etnologice din zonă, precum și de proveniența repertoriului de colinde este necesar să ne referim la situația demografică și componența etnică a Basarabiei de sud în anumite perioade istorice. P. Ștefănuță scria în lucrarea sa *Folclor din județul Lăpușna*, publicată în 1933: „În Basarabia, în unele părți, moldovenii au raporturi întinse și chiar conviețuiesc în același sat cu ucraineni, bulgari, găgăuzi, nemți, ruși și alte neamuri. În aceste regiuni trecerile din ceea ce este folclorul unui neam la acela al altui neam sunt inerente și cercetările viitoare trebuie urmărite și din acest punct de vedere” [P. V. Ștefănuță, 1991, p. 61].

Din conglomeratul de culturi din sudul Basarabiei dominant este, firește, stratul autohton. Investigațiile arheologice scot la iveală monumente arhaice ce datează încă din comuna primitivă (sec. VII-III î.Hr.), din Eneolitic până în Evul Mediu. Urme ale unei străvechi civilizații au fost găsite în localitățile Cahul, Crihana Veche, Giurgiulești, Manta, Zârnești ș.a. [T. Arnăut, 2003, p. 196].

Teritoriul de la gurile Dunării a făcut parte din regatul geto-dacic al lui Decebal (87-100). După cucerirea Daciei acest teritoriu intră în componența provinciei romane Moesia inferioară. „Aici, ca și în întreaga Dacie romană a avut loc romanizarea populației băștinașe, cunoscute din sursele vechi cu denumirea de carpi (...). Populația geto-dacică a fost nevoită să învețe limba latină (...) o dată cu limba, geto-dacii au preluat de la romani și unele tradiții, obiceiuri, credințe” [A. Eremia, 2007, p. 27].

De-a lungul veacurilor populația de pe aceste ținuturi a cunoscut dezastrul invaziilor străine. În sec. XVI, Statul Moldovenesc feudal devine vasal al Imperiului Otoman. În 1547, în războiul antiotoman, Ioan Vodă cel Viteaz, trădat de boieri și de cazacii ucraineni, pierde bătălia de la Roșcani, lângă Cahul, fiind ucis apoi de turci [A. Eremia, 2007, p. 32]. Dar și mai înainte de aceasta a început procesul de cotopire a unor teritorii ale Moldovei. În a doua jumătate a sec. XVI, *turcii* au populat partea de sud a teritoriului dintre Prut și Nistru, denumită Bugeac, „cu vasali de-ai lor nohai-triburi turce, înrudite cu tătarii, dar care se deosebeau de ei printr-o serie de particularități” [E.M. Zagorodnaia, V.S. Zelenciuc, 1983, p.8].

La sfârșitul sec. XVI, în Bugeac s-au așezat *tătarii* care se supuneau hanului Crimeei. Rușii izgoniseră tătarii intenționând să populeze imediat teritoriul respectiv cu elemente noi. „Bugeacul s-a dat ca loc de așezare tătarilor nogaiici, dintre care unii se numesc tătari din Bugeac, ceilalți tătari din Bielgorod, consemna Dimitrie Cantemir în cunoscuta sa lucrare *Descrierea Moldovei*. Primul grup important de minoritari din sud o constituie *germanii*. Guvernatorul rus îi răsfață, dându-le pământuri, privilegiu și acces la religia și limba lor maternă.

La sud, asupra dezvoltării culturii autohtone, își spune cuvântul populația nohaio-turcă, precum și populația multinațională a orașelor sudice – *greci, armeni, nemți* și alte naționalități. După dizolvarea în 1775 a Secei Zaporojene mulți *cazaci zaporojeni* s-au mutat în Bugeac. Tot în acea perioadă se susține că s-au refugiat pe aceste ținuturi *rușii*, prizoniți pe motive religioase, care au staționat destul de mult în aceste sate. Până în vara anului 1807 în Tighina, Cetatea Albă, Chilia, Reni și în Câmpia Bugeacului s-au aflat turcii și nogaii (la Ismail turcii s-au aflat până în 1809). Emigrațiile erau mai intense în satele aflate la gurile Dunării, unde foarte des aveau loc ciocniri armate ruso-otomane [I. Chirtoagă, 1999, p. 126].

În timpul războiului ruso-turc din 1806-1812, la cele circa 200 de familii de imigranți transdunăreni (1000 de oameni) cu prioritate de origine română, în toamna anului 1809 s-au mai adăugat câteva mii de imigranți transdunăreni. După 1806, autoritățile rusești au dus o politică de schimbare a caracterului etnic al populației din Bugeac în favoare lor. După expulzarea turcilor din Bugeac pământurile se dădeau *rușilor, bulgarilor, ucrainenilor, găgăuzilor*. Autoritățile ruse interziceau sub diferite pretexte românilor din centrul și nordul Basarabiei să se așeze cu traiul în Bugeac. Procesul migratoriu era organizat sub diferite forme – năvăliri, infiltrații lente și mai puțin lente, migrații interne. Evenimentele sociale, politice și cele economice au cauzat mari deplasări de populație. Ca urmare a acestei politici de discriminare ponderea românilor din Bugeac treptat se reducea [I. Chirtoagă, 1999, p.184]. În primăvara anului 1834, 164 de familii de români originari din Galați au trecut Prutul pentru a se așeza cu traiul în Basarabia, dar autoritățile rusești nu le-au permis, din motiv că așezarea acestora pe moșiile satelor va duce la epuizarea pământurilor libere [I. Chirtoagă, 1999, p. 184].

La sfârșitul sec. XVIII – începutul sec. XIX, un alt puternic val colonizator a lovit sudul Basarabiei. Spre Basarabia s-au pornit mii de coloniști din peninsula Balcani, mai ales din Bulgaria. „Printre coloniști precumpăneau bulgari și găgăuși, dar alături de ei era și un mare număr de *moldoveni, valahi, greci, sârbi, albaneji*” [E. M. Zagorodnaia, V. S. Zelenciuc, 1983, p. 12].

Până la mijlocul sec. XIX, sudul Basarabiei a cunoscut ample deplasări de populație. Cu concursul funcționarilor ruși, mai multe valuri de emigranți de peste Dunăre s-au așezat cu traiul în fostul Bugeac.

Sudul Basarabiei a fost populat de un mare contingent de *bulgari*, centrul lor principal fiind Bolgrad-district Ismail. Bulgarii au fost atrași de către autoritățile rusești în aceleași condiții ca și minoritățile germane, ademeniți prin oferirea pământurilor și prin scutirea de impozite. Pe de altă parte, fărădelegile soldaților turci îi determinase pe bulgari să caute aiurea niște pământuri unde ar fi putut să trăiască în cea mai mare liniște. Astfel, în toată perioada războiului de la 1806 până în 1812 emigrația lor în Bugeac fu constantă. Cei mai mulți dintre ei s-au stabilit în localitățile românești, deja existente. Referindu-se la momentul în cauză, savantul roman Ion Ionescu de la Brad consemna în 1857: „Aceste sate deși sunt coloniale, deși se numără a coloniștilor bulgari, nu sunt toate nici înființate de bejenarii de peste Dunăre, nici locuite de bulgari. Înființarea multor din aceste sate a fost făcută de vechii băștinași ai țării care locuiau în ele când au venit emigranții bulgari, precum locuiesc și astăzi [I. Ionescu de la Brad, *Jurnal de agricultură*, Iași, 1857, p. 90].

Despre densitatea bulgarilor în acest teritoriu ne vorbesc astăzi și diferitele toponime ca *Bulgăreasca* (partea de sus a satului Giurgiulești), melodii de joc, cântece lirice, precum și un impunător repertoriu de colinde în limba bulgară care s-a păstrat în unele sate din sudul Basarabiei. Depistăm, la o cercetare mai minuțioasă, melodii bulgărești la unele colinde românești. La densitatea acestei etnii în sudul Basarabiei se referă și acest fragment de cântec: „S-a-nmulțit bulgarul, / Verde ca mărarul”. Cu regret remarcăm că cercetările referitoare la creația populară din această zonă n-au fost urmărite și din acest punct de vedere.

Mulți bulgari din Dobrogea trec în Basarabia, consemnează etnograful francez Antony Babel la începutul sec. XX, ajunși din urmă de către găgăuzi, populație la origini etnice destul de obscure. Ei sunt creștini, observă Antony Babel, care vorbesc bulgara sau turca [Antony Babel, 1926, 220].

Din mărturiile unor informatori aflăm că, pe vremuri, „comuna era împărțită strict în patru părți. Fiecare ceată avea partea ei de sat (Vadu-Boului, Mândrești, Giurgiulești și Bulgăreasca). Din unele mărturii sporadice rezultă că, altădată, în unele sate românești din sud ca Anadol, Giurgiulești, Cartal, Satul Nou se colinda românește și bulgărește. „Dacă nu știau colinde bulgărești era mare rușine pentru ceată” [AF, ms. 175, p.24]. „Înfruntau ceata, atunci când ceata moldovenească colinda partea bulgărească a satului, cu bulgăreasca era tare mare învălmășală” [MRL, b/m 13, Dolinscoe].

În sat se cântă colinde moldovenești și bulgărești. „Moșul de casă” (în câteva sate din raionul Reni și azi se mai practică o formă de colindat, unică în tot arealul românesc, numit „Moșii”) în trecut era dator să colinde bulgărește, căci bulgarii bătrâni cer ca aceștia să le cânte colinde bulgărești. Dacă nu li se cântau colinde bulgărești pentru toată ceata era o mare rușine [AF, ms. 175, p. 24]. Rar, încă se mai colindă și astăzi în limba bulgară în zona respectivă.

Sudul Basarabiei cuprinde de asemenea un număr destul de impunător de sate populate cu *ucraineni*. Mulți dintre aceștia sunt coloniști care s-au situat în provincie după anexarea sa la Rusia; unii dintre ei sunt descendenți din vechii ocași transferați în această țară după eliberarea lor. În deosebi, în unghiul sud-estic al provinciei, în

districtele Izmail și Cetatea Albă, este reprezentat elementul slav. Ucrainenii nu formează, de altfel, grupuri compacte. Localitățile pe care aceștia le populează sunt dispersate. Satele ucrainene au un aer de dezordine, de delăsare, cu atât mai izbitor cu cât se găsesc în regiunile cele mai fertile, capabile de a furniza recolte mari [A. Babel, 1926, p. 224.]. Dar majoritatea populației din Basarabia o alcătuiesc *românii moldoveni*. „Traversând o istorie tragică sub ocupația turcilor, sub ruși, moldovenii și-au conservat destul de bine limba și caracterul, cu toate intențiile ocupanților de a-i deznaționaliza” [A. Babel, 1926, p. 225]. Din 1828 limba română a fost scoasă din lucrările de secretariat, din anii ‘40 – a fost scoasă din școală, iar mai târziu – și din biserică [I. Chirtoagă, 1999, p. 191].

Acești factori au și determinat formarea unui repertoriu folcloric cu anumite trăsături locale. În mod firesc, s-au format particularități caracteristice în cultura și în modul de viață al populației din Moldova. La începutul sec. XX, în Bugeac se așezau cu traiul refugiați de pe teritoriul sovietic. În 1919, din cauza luptelor interne din Rusia, în Bolgrad și-au găsit adăpost 5760 de refugiați, în Reni – 3850, în Cahul 2400, în Leova – 856. În 1940, odată cu intrarea trupelor sovietice în regiune, o bună parte a populației s-a refugiat în dreapta Prutului. O parte din sudul Basarabiei a fost dată nelegitim Ucrainei, deși în județele Cetatea Albă și Ismail ucrainenii formau 14%, și 20%. În curând, peste 80 de mii de germani din Bugeac au fost expulzați în cel de Al Treilea Reich, iar în locul lor conducerea de la Kiev a adus câteva zeci de mii de ucraineni, modificând în folosul său componența etnică a ținutului [I. Chirtoagă, 1999, p. 194]. În perioada posbelică sute de mii de basarabeni s-au mutat cu traiul în alte republici ale fostului imperiu. Numărul rușilor din republică a crescut de la 188 de mii în 1940 la 560 de mii în 1989, iar al ucrainenilor – de la 253 mii până la 600 mii. Creștea repede și numărul găgăuzilor din republică: de la 96 mii în 1959 până la 152 mii în 1989.

Satele din Ucraina r-le Reni, Ismail, Chilia regiunea Odesa, supuse de decenii fenomenului rusificării și al ucrainizării, mai păstrează încă acel grai local deosebit de frumos, dar presărat pe alocuri cu cuvinte sau îmbinări de cuvinte rusești sau ucrainești.

În satele din Lunca de Jos a Prutului a avut loc o sinteză etnico lingvistică și culturală în cursul căreia cei veniți au fost asimilați cultural și lingvistic de către populația autohtonă. Dar influența parțială a fost inerentă.

Să ne referim la situația demografică și componența etnică a populației de-a lungul istoriei doar în câteva sate din sudul Basarabiei aflate în vizorul nostru de cercetare.

1. **Brânza**, raionul Cahul, Republica Moldova. (Satul Bâinza este menționat printre cele 19 localități cu coloniști veniți în Basarabia la 1795. În 1806 localitatea avea 15 imigranți. La 1816 – 56, iar la 1837 – 205 coloniști [I. Chirtoagă, 1999, p. 152]. La 1904 este menționat în documente ca sat din județul Ismail. La 1827 aici locuiau 45 de familii de țărani români și 16 familii de ruteni românizați. În anul 2006 populația satului Brânza era alcătuită din 2584 locuitori, dintre care 2540 români).

2. **Câșlița-Prut**, raionul Cahul, Republica Moldova. (Sat notat pe harta lui D. Cantemir. În 1806 la Câșlița erau doar 5 imigranți români, în 1811 numărul celor veniți din Balcani era de 50 de oameni. În 1818 în Câșlița locuiau 120 români, iar în 1827 – 278, împreună cu cei veniți din Vadu Boului [I. Chirtoagă, 1999, p. 154]. La 1930 satul avea 1473 locuitori dintre care 1465 români).

3. **Colibaș**, raionul Cahul, Republica Moldova. (În 1806 localitatea avea circa 35 români dobrogeni. În 1816 Colibașul număra 35 coloniști „vechi” și 89 coloniști „noi”. Către 1818 numărul românilor dobrogeni s-a majorat până la 335, iar în 1827 erau 425 coloniști de origine română [I. Chirtoagă, 1999, p. 154]. La 1930 satul avea 3896 locuitori, dintre care 3743 erau români).

4. **Cuza-Vodă (Hagi Abdula)**, raionul Cahul, Republica Moldova. (După 1807 satul Hagi Abdula a fost părăsit atât de românii dobrogeni, cât și de cei băștinași și un timp localitatea nici nu este menționată în sursele istorice. În 1812-1813 în localitate s-a așezat cu traiul un grup de români dobrogeni sosiți de curând în Basarabia. În 1816 au fost înregistrați 503 coloniști „noi”. În 1827 au fost înregistrați 745 oameni, inclusiv 593 români dobrogeni, 18 moldoveni necoloniști (băștinași), 127 greci și alte etnii [I. Chirtoagă, 1999, p. 153]).

5. **Giurgiulești**, raionul Cahul, Republica Moldova. (Satul Giurgiulești este notat pe harta lui Bawr, întocmită pe baza informațiilor colectate în timpul războiului ruso-turc (1768-1774). În timpul războiului din 1806-1812 populația românească din sat s-a refugiat. În 1809 au fost înregistrați 10 lipoveni. Ulterior în localitate au sosit imigranți transdunăreni, deoarece în toamna anului 1811 au fost înregistrați 230 imigranți dobrogeni de origine română. În 1827 în Giurgiulești locuiau 396 români [I.Chirtoagă, 1999, p. 152]. Tot aici putem menționa starea de lucruri în satul **Mândrești** care mai târziu trece în componența satului Giurgiulești. În 1806 satul Mândrești avea circa 50 români dobrogeni. În 1816 localitatea avea 50 coloniști „noi” și 129 „vechi” [I.Chirtoagă, 1999, p. 152]. La 1930 comuna Giurgiulești din județul Ismail avea 1944 locuitori, dintre care 1914 români. În 2005 populația românească din localitate constituia peste 98 la sută și doar 2 procente de găgăuzi, ucraineni, greci și alte etnii).

6. **Limanscoe (Frecăței)**, raionul Reni, regiunea Odesa, Ucraina. (Satul Frecăței este menționat, de asemenea, printre cele 19 localități. În 1806 localitatea avea circa 254 români dobrogeni. În 1816 numărul coloniștilor „vechi” din localitate era de 390 de oameni, al celor „noi” – de 674 [I Chirtoagă, 1999, p. 154]. Din volumele de arhivă desprindem următoarele mărturii ale informatorilor: „Oamenii de aici, din sat, îs veniți din Dobrogea. La început au venit vo 7-8 familii în 1812. Aici era moșia generalului Inzov. El i-a bătut pe turci și pentru asta țarul i-a dăruit 37 de sate cu 37 000 deseatine de baltă, 7 lacuri și pământ arabil. Inzov era în Rusia general, dar era bulgar și a adus încoace bulgari, turci din Dobrogea” [AF, ms. 179, Limanscoe, p.34]).

7. **Novoseliscoe (Satul Nou)**, raionul Reni, regiunea Odesa, Ucraina. (În 1829 în Satul Nou locuiau 311 oameni, inclusiv 292 români. În 1806 la Satul Nou erau 105 români. Către luna octombrie 1801, numărul lor s-a majorat până la 343 oameni. În 1818 în Satul Nou erau 558 români [I. Chirtoagă, 1999, p. 152]. „Satu-i vechi, mărturisește F. Cojocar, de vreo trei sute de ani. Se numește Satu-Nou, că-s oameni viniți [AF, ms.176, Novoseliscoe, p.2]. Și o altă informație de la C. Luțcu: „Satu îi vechi. Locuitorii îs veniți toți. Sunt și turci, și bulgari, și români din Dobrogea, și moldoveni [AF. ms. 176, Novoseliscoe, p.3]).

8. **Orlovca (Cartal)**, raionul Reni, regiunea Odesa, Ucraina. (În timpul războiului ruso-turc populația românească din satul Cartal (atestat la 1645), s-a refugiat pe alte meleaguri. În 1811 au fost înregistrați 453 de români sosiți de curând din Dobrogea. După război o parte din refugiați au revenit la baștină. Astfel în 1818 au fost

înregistrați 542 de români. „Majoritatea populației îs dobrogeni, apoi moldoveni (de peste Prut) și transilvăneni, mărturisește I. Alici, născut în 1899. Oamenii au venit în acest sat din România, dinspre Bulgaria și din Bulgaria” [AF, ms. 175, Orlovca, p. 2]).

9. **Oziornoe (Babile)**, raionul Ismail, regiunea Odesa, Ucraina. (Babile este unul din puținele sate cu imigranți transdunăreni menționat în lista celor 19 localități de la 1807. În 1806 localitatea pare să fi avut 45 de imigranți, iar la 1827 – 738 locuitori de origine română [I. Chirtoagă, 1999, p. 153]).

10. **Slobozia Mare**, raionul Cahul, Republica Moldova. (În satul Slobozia Mare în 1809 au fost înregistrate 130 de persoane de origine română. În 1818 locuiau 446 români. [I. Chirtoagă, 1999, p. 154]. La 1930 Slobozia Mare, comună ce făcea parte din județul Ismail, număra 4315 locuitori, dintre care 4230 români).

După datele recensământului din 2004 situația demografică și componența etnică a raionului Cahul este următoarea: 119231 locuitori, dintre care 93 096, aproape 80 %, sunt moldoveni/români, 7842 - ucraineni (6,6%), 7702 - ruși (6,5%), 3665 - găgăuzi (3%), 5816 - bulgari (4,9 %), 1104 - de altă etnie. Conform ultimelor date statistice, în Republica Moldova astăzi trăiesc 120 de minorități naționale.

În continuare ne vom referi la descrierea tematico-tipologică a colindelor din sudul Basarabiei. Un loc aparte în această zonă îi revine *Colindei protocolare*. Scopul și rostul ei este de a vesti gazdelor bucuria venirii sărbătorii și de a-i îndemna să se trezească, să aprindă lumânarea, să facă toate rânduilele ce se cuvin. Colindele descriu gospodarul, casa acestuia sau pregătirea mesei și a darurilor pentru colindători. „Astă seară-a lui Crăciun / Veselește-te, om bun, / La o masă de mătasă. / Da la masă cine șade? / Șade un stăpân de casă, / Iar în dreapta de stăpân / Mai sunt și niște vecini. / Da pe masă ce mai suntu? / Sunt făcliile arzându, / Printre făclii ce mai suntu? / Mai sunt pahare cu vin” [MRL, ms.18, Cervonîi Iar, p. 832].

Prin cântarea frumoasă și convingătoare a colindei, prin alegerea reușită a repertoriului, ba chiar și prin numărul mare de colinde și durata lor, colindătorii, mesagerii cultului solar, își pregătesc o bună primire din partea gazdei. Impresionează textele lungi ale colindelor care denotă într-un fel seriozitatea celor ce colindă.

Un motiv frecvent în această zonă folclorică este cel al *Gazdei și al junilor colindători*, „rourând” cu apă peste casă, peste masă, peste stăpânii casei: „Scoală, scoală, domn bun, scoală / Oi, lerunda, lerui, Doamne, / Și-ți aprinde-o lumânare. / Și fă focu cel mai mare, / Și-ți întinde-o masă-n casă, / Și-ți umple de-o vadră rasă, / Și ți-o pune sus pe masă, / Căci știai că ți-or veni ră / Juni-și, buni colindători. / Să-ți colinde hir cu hir” [MRL, ms. 10, Cășlița-Prut, p. 537].

Tipul de colindă *Gazda plecată la vânatoare*, precum și subtipul acesteia *Gazda nu izbutește să vâneze nimic; se împușcă* circulă în zona respectivă cu texte miniaturale, care de cele mai multe ori sunt incluse în repertoriul copiilor. Colindătorii insistă să trezească gazda chiar prin formulele inițiale ale colindelor: „Sculați, sculați, boieri mari” sau „Ian sculați voi, ce dormiți” sau „Scoală-mi-te, doamnă mare”.

Dintre motivele colindelor protocolare frecvente în localitățile cercetate am mai consemnat: *Darurile colindătorilor*, *Lauda belșugului*, *Colindătorii*, *darurile și Iisus*, *Crăciun călare*.

În sudul Basarabiei au fost înregistrate mai puține subiecte din categoria *Colindelor cosmogonice* (categorie stabilită de Monica Brătulescu). Menționăm doar

două tipuri și anume – *Măsurarea pământului și Furarea astrelor*. Un rarism text ce ține de *cosmogonie* consemnat în satul Giurgiulești este cel în care voinicul vânător își îndreaptă arcul cu săgeata spre un pâlc de porumbei și este surprins că acei porumbei, de fapt, sunt îngerei: „Nu da, (Miteo), nu da, dragă, / Că nu suntem porumbei, / Că suntem noi îngerei, / Trimiși de la Dumnezeu, / Ca să măsurăm pământul. / Pământul cu stânjenu, / Iar ceru – cu fulgeru. / Ce-o ieși pământ mai mult, / Să-l punem movile-n câmp, / Văi adânci cu ape reci, / Dealuri mari cu ierburi verzi” [M. Mocanu, 1999, p. 77]. Colinda în cauză se încadrează și la categoria *Vânătorul și personajul metamorfozat*.

Una din cele mai interesante colinde cosmogonice este aceea denumită *Furarea astrelor*, care are o mare circulație, fiind atestată în mai multe zone folclorice din țară. În variantele din sudul Basarabiei, destul de numeroase, vestitorul este un sfânt sau un tânăr, iar cei care fură lumina sunt „jidovii” sau „Juda”. Unul din subtipurile colindei *Furarea astrelor*, înregistrată în satul Brânza într-o variantă fragmentară, ne aduce imaginea chipului atotputernic al lui Ștefan cel Mare și Sfânt care cu o mână „sabile ținea”, cu alta „cruce-și făcea”, reușind să reîntoarcă lumii lumina.

O secțiune bine reprezentată și bine conservată în părțile locului este aceea a *Colindelor profesionale*, care se impun printr-o mare varietate.

Dintre colindele *cu subiect păstoresc* menționăm subiectul *Fata fudulă și ciobanul semeț*, atestat în tipologia citată în câteva sate din raioanele Cahul și Reni. În studiile cercetătoarei Lucia Cireș găsim acest subiect înregistrat în câteva localități din Moldova de peste Prut: Costachi Negri-Galați, Berezeni-Vaslui, Soveja-Vrancea [L. Cireș, 1984, p. 169]. Astfel se poate contura o arie de circulație a acestui motiv în sudul Moldovei, în toată zona Dunării de Jos. Un mocănaș glumește cu o fată frumoasă la fântână. Fata se laudă cu florile ei: „Că-s flori de-ale mele, / De taică-s arate, / De frați semănat, / De mine-s udate” [M. Mocanu, 1999, p. 89] iar băiatul – cu ciobanii și cu oile lui. Aceștia își răspund prin metafora infirmată „Da nu-s munți cărunți, / Da-s oi de-ale mele; / Spre dalbele oi -/ Negri ciobănei (...) / În bețe rezemați, / Sub nuci aciuați” și varianta din Câșlița-Prut cu caracteru-i original: „D-undi șuierară, / Oi dalbe-or sculară, / D-unde-or chiuiră, / Oi dalbe-or porniră, / Pe-o gurî di vali, / Spre soari răsare, / Spre flori de-ali tali” [AF, 1979, ms. 310, p. 36]. În catalogul Monicăi Brătulescu colinda *Fata fudulă și ciobanul semeț* este încadrată la categoria IV cu denumirea *Flăcăul și fata – iubii și pețitori* [M. Brătulescu, 1981, p. 140]. În aceeași categorie este plasat și tipul de colindă numit *Tocmeala zestrei*, în care apare motivul oilor cerute ca zestre.

Motivul *Ciobanul sătul de ciobănie* este frecvent în mai multe localități din sudul Basarabiei. Sătul de ciobănie, ciobanul vrea să vândă oile. Neagra miorea îl roagă să n-o vândă la bogat, ci unui sărac, că săracu o va ține, n-o va tăia: „N-oi mânca și nici n-oi be, / Că tu mâine m-ai vinde. / Nu mă vinde la bogat, / Că bogatu m-a mânca, / Dar mă vinde la sărac, / Că săracu m-a ținea / C-o mânuță de grăunțe / Și cu una de secară, / Și m-or scoate-n primăvară, / Și-oi paște eu iarbă iară” [MRL, ms. 18, Cervonâi Iar, p. 903].

De o mare frecvență în zonă se bucură colinda *Vămeșoica*, care în titulatură apare cu numirea de *colind de tineri*, categorisit și *de soț și soție*, care se încadrează și la compartimentul *colinde negustorești*: Soțul venit de departe doarme dus alături de soție. Vămeșoica zărește la un moment dat niște corăbii „negre” și „smolite” cu negustori care strigă să-i vămuiască. În alte variante soțul este plecat și se întoarce cu daruri

pentru soție (motivul pare a fi contaminat cu un altul: aducerea darurilor de către soțul întors de la război). „Neagră și cernită / Di valuri trântită, / Di maluri bătută. / Marfă (Iancu) ci-i aduci? / Topuri, topuri di postavu, / Sculuri di mătasi / S-o-nveți pă Ileana-a coasi” [MRL, ms.13, Prizioirnoe, p. 156]. Surprindem în această colindă și un procedeu de creație care voiește a substitui realitatea prin viziuni de vis, cu o doză de hiperbolizare la prezentarea personajelor: „Ei dormeară cât dormeară / Și pân somn se pomeneară / Ochii negri de-aruncară / Jos pă Marea Neagră” [Mocanu M., 1999, p. 96]. Din descrierea mărfii ce-i fusese luată desprindem numiri de stofe și blănuri care se purtau în vremurile de demult, astfel familiarizându-ne cu unele realități etnografice de altă dată: „Da din vămuri ce luară? / Fir de ibrișin, / Postav de cel bun, / Blănuri de samuru, / Sculuri de mătase” [Mocanu M., 1999, p. 96]. În Transilvania o găsim la categoriile *funebre*, cântată la față moartă – apele și ambarcațiunile purtate de acestea se leagă de vechi reprezentări funebre înfățișând călătoria sufletelor spre alte tărâmuri [M. Brătulescu, 1981, p. 40].

Semnalăm și câteva subtipuri ale colindei *Vămeșoica* în care colindătorii cer trezirea soțului acesteia sau (în altă variantă) vameșul adormit este „Voinea”, întors de la slujbe domnești. În alt text tânăra frumoasă îi preîntâmpină pe negustori să nu facă zgomot ca să nu-i simtă fratele ei, care e vameș și-i va vămui: „Voi corăghiași, / Mari negustorași, / Treceți și tăceți, / Zgomot nu faceți, / Că de v-or simțiră, / Vun drag fratel al meu, / Vă vor vămuiră” [AF, ms. 175, Orlovca, p. 10].

Clare din punct de vedere al structurii arhitectonice, gândirii muzicale și dezvoltării ritmice, foarte aproape de stilul celorlalte colinde basarabene, aceste variante rămân a fi deosebite și ca aspect muzical.

În zona cercetată aflăm variante pline, bine conservate de *colinde de pescar*, considerate din cele mai vechi creații ale genului și preferate de locuitorii aflați pe malul Dunării, al Prutului și în vecinătatea bălților, unde pescuitul s-a practicat dintotdeauna și se mai practică și în prezent.

Peștele și mreaja fetei este unul din aceste subiecte înregistrat în satul Plavni. Un pește de mare a păscut florile din grădina fetei. Ea veni supărată acasă, toarse fire de mătase, împleti o mreajă din acele fire, pe care o întinse în grădină și prinse peștele. În satul din vecinătate, Utconosovca, atestăm același motiv, dar personajul principal este un tânăr: „S-a dus și-a văzut, / Rău că i-a părut. / Acasă-a venit / Și mreajă-a împletit, / Mreajă de mătase. / El că a pus-o / Și pe pește l-a prins” [AF, ms. 178, Utconosovca, p. 124].

Constituită pe baza unui străvechi motiv de basm mitologic, colinda *Dulful, monstru marin* se întâlnește în câteva localități din raioanele Reni și Ismail, sporadic în câteva sate din raionul Cahul. Acomodată funcției colindei pentru flăcău de însurat, este privită și aici drept alegorie a căsătoriei. Atmosfera desfășurării epice indică o mare vechime a genezei acestei colinde. „Gheorghieș voinicul, / El își mai areară / Nouă cățelandri / De-un an și jumati, / Ei când auzeară, / Pe Dulf l-alungară / La vale, la vale, / Pe-o gură de vale./ Gheorghieș voinicu / Să-mi fie sănătos” [AF, ms. 178, Limanscoe, p. 65]. Aflăm în zona respectivă o variantă în care Dulful de mare fiind amenințat de săgeata voinicului, acesta îl roagă să nu-l ucidă: „Stați, măi frați, / Că noi suntem nouă frați / Și o soră mai mică. / Sor'mai mică cum mi-o cheamă? / Iarăși Ileana cea frumoasă. / A lui fie, / În brațe s-o ție” [AF, ms. 175, Cartal, p. 5]. Astfel, voinicul, spre a fi cruțat, și-a încredințat unica soră celui metamorfozat în Dulf. Colinda poate fi

atribuită și tipului *Vânătorul și personajul metamorfozat*, care face parte din aceeași categorie.

Dintre arhaicele colinde vânătoarești cea mai răspândită este *Vânarea cerbului*, ce pare să descindă din mituri străvechi, motiv care a păstrat și transmis imagini vii ale unei realități arhaice – aspecte ale vieții gospodărești, importanța vânatului, puterea tinerilor buni de însurat, mândria vânătorului. Unele imagini includ momente ceremoniale, ajunse până la noi în forma lor desăvârșită. Din cele patru tipuri ale colindei *Vânarea cerbului*, (conform catalogării motivelor de către cercetătorul Nicolae Băieșu), o circulație intensă în zona studiată o are tipul IV [Poezia obiceiurilor, 1975, p. 367] circumscrisă în tipologia Monicăi Brătulescu la numărul 58 [Brătulescu M., 1981, p. 207]. Este subiectul cel mai amplu expus în zona cercetată, și având de cele mai multe ori o ținută poetică impecabilă. Glorificarea eroului este legată direct de căsătoria acestuia, precum și de conceperea noii case de locuit. Cerbul este răpus de vânător și acesta blestemă în agonie săgeata, ochii, urechile, care nu l-au prevenit asupra pericolului. În cele mai multe variante cerbul este legat de către voinic cu un brâu, adus în sat și admirat de toți cei care-l întâlnesc.

La fel de dens în zona cercetată este și subiectul *Ciuta prooroacă*. Colinda despre Ciuta năzdrăvană care prezice măcelul gigantic cu implicații rituale, menționează P. Caraman, este restrânsă ca arie, atestată numai în Muntenia răsăriteană și în Moldova sudică [P. Caraman, 1983, p. XIV]. Din cele trei tipuri ale acestei colinde, (conform catalogării motivelor de către cercetătorul N. Băieșu) [Poezia obiceiurilor, 1975, p. 368] în zona cercetată a fost atestat tipul II în localitățile Plavni, Dolinscoe și Limanscoe (mai puțin frecventă în satele din raionul Cahul). Colinda prezintă o etapă a subiectului primar și îmbină elemente de colindă și de baladă, îmbinare care se credea că a avut loc în Ardeal [D. Caracostea, 1969, p. 126]. Menționăm, de asemenea, frecvența masivă în zonă a motivului *Ciutalina, ciuta fără splină*, în care voinicul pretinde că ar fi vânat o ciutalină, iar un prunc îl pârăște că n-a fost la vânătoare, ci a fost la pețit: „Nu mi-l credeți, boieri mari! / N-a gonit de-o ciută lină, / D-a gonit de-o ibovnică” [AP, M. Cocieru, Orlovca].

O mărturie a relațiilor existente în trecut între diferite clase sociale este colinda *Vița de vie și darurile*. Subiectul acestei colinde amintește un obicei străvechi, potrivit căruia cei avuți făceau daruri domnului pentru a-l cinsti, iar acesta la rândul său dăruia diferite lucruri celor ce nu le aveau [Pop, Ruxândoiu, 1978, p. 159]. La romani darurile care se făceau la calendele lui ianuarie erau reciproce. „Și domnii te-or dăruia / Cu rochiță picățică, / Doamnele te-or dăruia / Cu cearșafuri de mătase” [Mocanu M., 1999, p. 97]. Aceeași colindă oferă imaginea izvorului a trei râuri – de apă, de vin și de mir care își află drum metaforic în butucul viței de vie: „La butuc de-o viță-n vie / Curge-un vin cam roșior. / La mijloc de-o viță-n vie / Curge-un vin cam gălbior. / La vârful de-o viță-n vie / Curge-o apă limpejoară” [Mocanu M., 1999, p. 97]. Butucul de vie, simbol al tinereții și vieții veșnice în tradiția arhaică, apare sporadic în textele de colinde.

Din categoria a IV-a, *Flăcăul și fata – iubiți și pețitori* (colindele aparțin în cea mai mare parte stratului de bază al genului, prezentând momente similare cu poezia obiceiurilor nupțiale), menționăm tipul *Voinic chipeș călare*. Calul, în colindele de flăcău, reprezintă simbolul vitejiei. Imaginea tânărului june călare pe cal ne duce în atmosfera basmului sau a eposului versificat și este țesută cu multă iscusință și în

colindele din aceste localități de la gurile Dunării. În unul din aceste texte apare figura sugestivă a calului *negriu* sau *gălbior*: „Sare-n vânt, sare-n pământ, / Sare-n poartă la Ileana. / – Ieși, Ileano, pân la poartă, / De mă trece, mă petrece./ – Eu te-aș trece, te-aș petrece, / Da mi-i capu plin cu flori / Și gâtu cu gălbiori. / Mănuți – cu brățaruși, / Degețele – cu inele” [MRL, ms. 12, Slobozia Mare, p. 843].

Înainte de cârdului de porumbei zboară-un porumb gălbior, care este, de fapt, voinicul vânător, o imagine frecventă în colindele românești. Colinda vorbește despre piatra seacă – lovită de raza soarelui, „în patru-și crapă”, lăsând râuri de apă, în care mari boieri caii-și adapă și întreabă: „A cui izvoară cu apă? / A lui vânător Vasile. / El să fie sănătos / Ca un trandahir frumos” [Mocanu M., 1999, p. 76].

Un alt tip de colindă cu subiect vânătoresc frecvent în zona cercetată este *Întrecerea între cal și șoim*. Calul îl întrece pe șoim și este slăvit indirect flăcăul pentru că are un cal atât de bun: „Stăpâne, jupâne, / Nu sluți pi Șoimu, / Da suie pă mine / Cu Șoimu pă spete, / Hai în sat la feti, / Bine ne-a ședea / Și ția și mia, / Și la mari boieri” [AF, ms. 176, Novoseliscoe, p. 12]. Orice tânăr care urma să intre în rândul bărbaților sau să devină oștean trebuia să fie un bun călăreț. Cercetătorii Mihai Pop și Pavel Ruxăndoiu constată: „Colindele au cunoscut o mare înflorire în epoca de comunitate culturală, când cultura de curte nu se deosebea esențial de cea țărănească; în aceste condiții repertoriul colindelor s-a dezvoltat pe două căi: rurală, cu folosirea fabulației tradiționale de basm și legendă, și de curte, cu fabulația apropiată de idealul cavaleresc; conservate în repertoriul rural, printr-o mutație de valori, elementele de curte sunt tratate pe același plan cu elementele fabuloase tradiționale. Pe această linie colindele au conservat frânturi de cântece epice de curte, de mult dispărute, cu acele care fac aluzie la luptele dintre turci și frânci [M. Pop, P. Ruxăndoiu, 1978, p. 165].

În altă colindă calul este întristat că stăpânul vrea să-l vândă. „C-am să mi te vând / Pă kilii di grâu!” [M. Mocanu, 1999, p. 81]. Calul îi amintește stăpânului de serviciile ce i le-a făcut cândva în luptă cu turcii, cu frâncii: „Stăpâne, stăpâne, ce rău ți-am făcut? / Tu când te-ai bătut / Cu turcii, cu frâncii, / Turcii i-ai bătut, / Frâncii i-ai înfrânt, / Marea ai trecut / Și m-am poticnit / De-un pește de aur, / Jos te-ai aplecat, / Poala ți-ai udat, / Pește ai luat” [AF, ms. 175, Orlovca, p. 10]. Calul vrea să-l înduplece pe stăpân să nu-l mai vândă, semn că e foarte atașat de el.

Motivul recunoașterii între frați sau *Voinicii dezvoltuiți frați* a fost atestat doar în satul Cervonâi Iar. „În grajd de piatră-a alergat, / Pe murgu l-a înșeuat, / L-a-nșeuat, l-a înfrăuat, / Pe dânsul a-ncălecat, / La cel munte a plecat. / Față-n față s-a-ntâlmit, / Murgii lor a-ngenunchiat, / Săbiile-au încrucișat / Frățiori că s-au aflat” [AF, ms. 176, Chitai, p. 82]. În altă variantă din aceeași localitate după ce verișorul îi reproșează că posedă și el aceleași bogății: „El pe murg a-ncălecat / Și de pe zid a zburat / Regele sfinților s-a speriat / Și cheile a scăpat, / Caii lor au îngenuncheat / Și verii s-au împăcat” [AF, ms. 176, Cervonâi Iar, p. 85]. Această colindă poate fi atribuită și categoriei *colindelor familiale*.

Mai puțin frecvent în zona în cauză este motivul *Voinicul ostenit*, în care un voinicel rătăcise, de pe cal descălecuse, „Șeaua căpătâi și-o puse / Cu priponul de mătase, / Cu țaruș de sarmă-ntoarsă / Voinicel că-mi admormise” [AF, ms. 179, Limanscoe, p. 41]. Îl căutară părinții, îl căutară frații, surorile și numai ibovnica „De voinic că mi-au d-aflat. / Să-l trezească nu se-ndură, / Să-l deștepte nu se-ncrede. / Cal

din nări când strănutară, / Voinicel că deșteptară, / Drept în brațe mi-o luară, / Ca pe-un znop de siminoc, / Da-le-ar Dumnezeu noroc” [AF, ms. 179, Limanscoe, p. 41].

Slab reprezentate în zona respectivă sunt și tipurile *Trei jocuri* și *Voinicul neînsurat și calul priponit*. Tipul *Calul și iubita voinicului* cunoaște în spațiul cercetat de noi mai multe ramificări.

Din repertoriul acestei zone nu lipsește imaginea *fetei în leagăn de mătase*, imagine arhaică, des întâlnită în colindele populare. Leagănul în care fata frumoasă chindosește, brodează, se ferește sau plânge este purtat în coarnezle unui animal, pe care fata îl tot îndeamnă să meargă mai lin: „Lin, mai lin cu-notătura, / Că ni-o zminti cusătura, / De-oi zminti, zmintită-a fi / Cât oi fi și-oi mai trăi. / Boule, cu pelceaua ta, / Înelvis-ar curți cu ea. / Boule, cu cărneaua ta / Face-s-a nunta cu ea, / Boule, cu unghiile tale / Fac-ar dalbe păhărele, / S-ar cinsti boieri cu ele” [MRL, ms. 8, Cășlița-Prut, p. 360]. Dintre ocupațiile gospodărești caracteristice în colindele de fată sunt cusutul și brodatul unor lucruri fine.

Imaginea fetei tinere care așteaptă un logodnic voinic o regăsim și în colinda *Cetatea fetei*. Fata zidește o cetate atât de puternică încât nici turcii, nici frâncii să n-o poată cuceri. Dar un tânăr, în dorința lui nestăvilă de a o cuceri, se întrece pe sine. Cum ajunsese la cetate „Calu-mi strânse, / În poartă-mi scrise, / Poarta din verigi o rupse”. Fata, văzând vitejia flăcăului, îl roagă să înceteze asediul cetății: „Nu strica zidul cetății, / Du-te-acasă și te tunde, / Și te-mbracă-n chip domnește, / Și vin de mă priveghește, / Mă priveghei și mă ia / Și fii domn cetății mele” [AF, ms. 178, Limanscoe, p. 60]. Astfel fata predă cetatea. Cetatea din colindă este simbolul iubirii fetei, care trebuie cucerită. Această colindă are similitudini evidente cu orațiile de nuntă.

Apare fragmentar și motivul *Cununii* în această zonă. „Printre ei [meri], printre-amândoi / Mi se plimbă doamna lor. / Mi se plimbă și mi-și cântă: / Merii, merișorii mei, / Aplecați voi vârfurile, / Să v-adun eu floricele, / Să-mpletesc cununi din ele. / Eu-s d-o fată logodită, / Astăzi-măine nunta-mi vine” [AF, ms. 179, Plavni, p. 96].

Colinda *Convoiul cu prizonieri și alegerea miresei* este mai puțin răspândită în sudul Basarabiei. Subiectul ne amintește de cântecele epice sudice și răsăritene în care e vorba de voinicul ce eliberează trei convoiuri de robi sau trei sate înrobite. Ea reflectă evenimente istorice reale din sec. XIV-XV, anume luptele cu turcii și frâncii. Materialul istoric este supus aici funcției ritualice, însemnând, de fapt, o alegorie la căsătorie [Folclor din Bugeac, p. 53].

Colinda *Tocmeala zestre* este răspândită în majoritatea satelor din sudul Basarabiei. Un tânăr boier de rang o pețește pe o fată frumoasă, care-l săgeată la inimă. La horă în sat portari mari că o vedeau, lângă dansa se prindeau, astfel ea începu să mai lase din zestre: „Lasă plugul cu boi negri, / Lasă mia de mioare, / Lasă cinzeci de berbeci” [M. Mocanu, 1999, p. 95].

Într-o colindă, cu o rază de frecvență mai restrânsă, este vorba despre *un flăcău cu trei iubite*. Toate-l așteaptă cu nerăbdare și cu diferite daruri. „Dalba destoreanca” îl așteaptă cu oile: „Că-s oile tăle / Prins-au a d-a fâtară. / Și-au fâtat mai toate, / Trec de jumătate, / Trec de călători / Și de sugători” [AF, ms. 179, Limanscoe, p. 42]. Alta-l cheamă la culesul strugurilor, a treia îl cheamă că-i timpul de secerat. Tânărului îi rămâne doar să aleagă.

Din ciclul de *Colinde familiale* în zona respectivă se întâlnește motivul *Soț și soție în pat mândru*.

Este o colindă frecventă doar în câteva sate din sudul Basarabiei. În curte, la umbra a doi meri înfloriți, dorm doi tineri însurăței (în alte variante – doi gospodari maturi peste frunțile cărora își lasă amprenta anii) „Ei dormeau, se odihneau, / Peste noapte se trezeau: / - Scoală, (Iancu), fii dormit, / Fii dormit, fii odihnit, / Căci ne-a nins, ne-a viscolit! / - Taci, nevastă, doi ochi negri, / Nici n-a nins, n-a viscolit, / Vânt de vară ne-a bătut, / Vânt de vară, primăvară” [AF, ms. 176, Orlovca, p. 40].

O expresie desăvârșită a fericirii găsim în colinda *Elogiul căsniciei*, des întâlnită în zonă, care debutează cu imaginea celor doi arbori îmbrățișați ca simbol al iubirii supreme. Revelatoare este și realitatea etnografică din colindă, de unde putem desprinde și unele detalii documentare prețioase despre portul strămoșesc. Descrierea nuanțată a îmbrăcămintei tinerilor căsătoriți ne duce în cu totul altă perioadă istorică. Tânăra se ferește că a avut parte „Di taică, di mairă, / De-un cocon di treabă. / Di când s-au luat, / Bine s-a purtat / Cu rochi cu zale, / Lăsată pi șale, / Cu coftă cu bolduri, / Lăsată pi șolduri”. Și vestimentația tânărului e la fel de curioasă: „cu zăbunu-i dalb”, „cu cămăși de in”, „cu guler de fir” [AF, ms. 176, Limanscoe, p. 57]. Colinda are două părți, în care tinerii căsătoriți se fericesc în formule paralele. Bărbatul este cel care conduce danțul, azvârlind toiagul pe care-l sprijină-n palme întocmai ca-n basme.

Relevantă e și colinda *Visul gazdei*. În timpul ospățului bătrânul le spune invitaților săi că în noaptea trecută a avut un vis frumos: „Seara ce-a nseratu, / Noaptea ce-a noptatu, / Puțin somn somnăiu, / Mândru vis visăiu: / Ici, din curtea meară, / Parcă se făceară / Meri mai mărunței, / Ghine-nfloriței / – Aia-s hini ai tăi, / Care-ai botezatu / Și i-ai cununatu” [M. Mocanu, 1999, p. 93]. În unele variante lipsește partea a doua de text unde oaspeții încearcă să talmăcească visul bătrânului. Visul din colindă cuprinde de fapt o caracterizare a bătrânului, fiindu-i laudate faptele bune.

Din aceeași categorie face parte și colinda *Sfaturile părintești și plugăria*. Un tată își îndrumă fiii spre plugărie: „Ferice, Doamne, de-ăst om bun, / De-ăst om bun, bunul (Marin) / El mi-și are trei feți mari, / Trei mai mari / Și trei mai mici, / Binișor ei mi-și ascultă, / Cei mai mici de cei mai mari, / Cei mai mari – părinții lor (...) / - Ce stați, feți, de nu-njuțați, / Să-mi arăți la grâne verzi / Și la oarze gălbioare?” [AF, ms. 178, Limanscoe, p. 61].

Un *colind de oștean*, întâlnit doar în câteva localități din zona cercetată este cel intitulat *Copil cerut ca șef al oastei*. Oștenii, rămași fără căpetenie, cer de la părinți acordul de a pune în fruntea oștirii pe copilul lor. Colinda mai este intitulată prin părțile locului și *de școlar*. „Coconașu (Tudor) / Bun ar fi de-un domn. / Dă-lu, taică, dă-lu, / Dă-lu, maică, dă-lu. / Taică-su mi-l dă, / Maică-sa nu-l dă, / Căci e mititel / Și nu poate domni” [AF, ms. 177, Plavni, p. 134].

Menționăm și un subtip al acestei colinde în care copilului ales de oșteni stegar mare i se pregătește de către croitori și zugravi un veșmânt deosebit. „Că și-a croit de-un veșmânt / Și de lung până-n pământ. / Croitorii mi-l croiesc, / Zugravii mi-l zugrăvesc. / Sus, mai sus de umerei / Scriși îs doi luceferei. / Dar mai jos, la pieptul lui, / Scrisă-i steaua statului, / Dar mai jos de poale lungi / Scrisă-i marea cea tulbure, / Tot cu nouă vădurele, / La toate vadurile / Stau soldați cu puștile, / Cazacii cu sulite / Și-l așteaptă tot pe (Fănel), / Să mi-l puie stegar mare, / Că știe leafa de-a-mpărți / De la mic și pân la mare, / De la mare pân la mic, / La orice oștean voinic” [AF, ms. 179, Limanscoe, p. 51]. Acesta este un subiect localizat la mare și la Dunăre, susține cercetătoarea Monica Brătulescu. *Veșmântul împodobit cu aștri* se atribuie „rând pe rând lui Dumnezeu sau

Isus, când ciobanului sau coconului cerut ca șef al oastei” [M. Brătulescu, 1981, p. 59]. El apare atât în motivele de factură creștină cât și în colindele laice.

Motivul poetic despre mama care-și caută fiul plecat la oaste, numit *Maică în căutarea fiului*, o temă foarte veche în folclorul mai multor popoare, se întâlnește și în această zonă sub formă de baladă, precum și sub formă de colindă. În cântecul ritualic episodul din baladă rămâne aproape neschimbat, acomodându-se doar la cântecul de ritual, cu unele ramificații de vers la portretizarea fiului și cu urările de bine din final. „Peste juni a dat, / Pe juni i-a-ntrebat: / - Juni colindătoriu, / Voi de când umblați, / Voi că n-ați văzut / Un drag fiu d-al meu? / Călișorul lui - / Vânt e pe pământ, / Pușcușoara lui - / Tunet pe pământ, / Șeușoara lui - / D-o falcă de zmeu” [AF, ms. 175, Orlovca, p. 14]. Colinda uneori poartă titlul *de vădană*.

Motivele *Cununa pentru fini* (doi junei se plimbă prin livadă cu mănunchi de floricele, din care vor să facă cununi pentru cei doi fini ai lor) și *Darul nașului* (junele chipeș călare apare vijelios în ograda logodnicei sale, căreia îi spune cu mândrie că frumosul cal de sub el i-a fost juruit din partea nașilor încă la botez) conturează pregnant categoria colindelor familiale din această zonă.

Auzind cântecul nemaipomenit al fetei, împărăteasa e cuprinsă de gelozie, căci este un cântec împărătesc și când împăratul se va întoarce de la vânătoare va îndrăgi fata și o va ură pe ea. Împărăteasa trimite fetei multe și de toate ca aceasta să se oprească din cântat: „Și-mpăratu-i la vânat, / Și e calea trecătoare / P'ângă casa dumitali / Și-mi esti câ te-o auziră, / Te-a auzi și te-a-ndrăgi” [AF, ms. 177, Limanscoe, p. 109].

La categoria colindelor *Despre curtea domnească* cel mai relevant este motivul *Sluga lui Vodă cuprinsă de dorul de casă*. Eroul se află departe, în slujbă la un domn și este cuprins de dorul de casă. Intitulat prin părțile locului *colind de străin* sau *colind de soldat* subiectul este bine dezvoltat și este țesut în cea mai aleasă canava poetică. Cel ce slujește la Vodă este „Cu chivăra-n brâu, / Cu paharu plin, / Din greu strănutase, / Din păhar vărsase. / Dom Radu Vodă / Din gură-a vorbit: - Slugulița mea, / Dreaptă și-nțeleaptă / Tu rău mi-ai gândit, / Rău la Dumnezeu / Și la capul meu, / Ca să moară domnul, / Să rămâie doamna / Și domnia toată / Să-ți rămâie ție!” Sluga îi mărturisește stăpânului cât de greu este dorul de părinți, de frați și de surori. Acesta îl roagă să mai rabde până la sf. Vasile, când îl va răsplăti: „C-un cal și-un caftan, / Galben buzdugan” [AF, ms. 179, Plavni, p. 105]. Este un tip răspândit în Dobrogea și Ialomița – zone de puternică iradiație ardelenescă [M. Brătulescu, 1981, p. 66]. În acest subiect găsim, poate în formele cele mai vechi, motivul dorului de părinți, de frați, de surori, motiv atât de frecvent în cântecele lirice.

O subspecie de colindă mai rar întâlnită este cea *de bătrâni*. Eroul colindei, un bătrân fericit, dă un ospăț la care îi invită pe alți bătrâni, vecini și prieteni de-ai lui. „Bun prânz a făcutu, / La prânz a chematu / Pe vecini și satu, / Bătrâni și bătrâni” [AF, ms. 179, Giurgiulești, p. 34]. Împărtașania înseamnă a avea parte de ceva împreună cu alții, înseamnă un bun comun. Dând de pomană omul simplu conștientizează că trecerea „dincolo” nu are loc oricum, că omul trebuie să lase în urma lui un model de viață preluat de comunitate. Se crede că celui ce pe astă lume împarte bucățița lui de pâine cu cei din jur, îi este întoarsă pe „lumea cealaltă”. Credem că această colindă este întâi de toate una moralizatoare.

Din ciclul de colinde *Edificatoare și moralizatoare* este des întâlnită în zonă colinda *Disputa dintre sfinți*, cu multe ramificații, pe alocuri se colindă cu texte

fragmentate. Sfinții se ceartă pentru prioritate. Până la urmă Iisus este recunoscut a fi cel mai mare, Crăciun are prioritate ca fiind cel mai bătrân, iar Sf. Ion că L-a botezat pe Iisus.

În variante pline s-a conservat motivul *Omul bun în preajma sfinților*. Un creștin ajunge să se scalde la un loc cu sfinții ca răsplată pentru faptele sale bune. Relevante sunt referirile personajului la drumurile și relațiile comerciale de odinioară, acestea având în multe cazuri valoare documentară.

Colinda despre *sfârșitul lumii*, cu funcție moralizatoare, este destul de frecventă în zona cercetată, fiind numită în unele localități și *colindă de văduv*. Alterarea relațiilor de familie este semnul sosirii sfârșitului lumii. Răsturnarea raporturilor de autoritate, alterarea relațiilor din familie pot declanșa schimbări catastrofale, care pot arunca în haosul primordial întreaga lume [N. Știucă, 1999, p.34].

În sudul Basarabiei au fost consemnate, dar în număr redus, teme și motive *Biblice și apocrife*.

Un motiv frecvent în toate zonele folclorice ale țării este cel intitulat *Adam*. Pentru păcatul său original el este judecat de către Dumnezeu și izgonit din rai. Adam regretă fericirea pierdută. „Raiule, grădină dulce, / Nu mă-ndur a mă mai duce / De podoaba ta cei dulce: / De șuieru șerchilor, / De orcatul broaștelor, / De mirosul florilor / Și cântul păsărilor. / Aleluia să vă fie / Și nouă cu bucurie!” [AF, ms. 307, Manta, p. 37]. Se presupune că primele forme de adaptare ale colindei la creștinism au constat în introducerea unor formule finale și a unor refrene. Unul din cele mai vechi refrene creștine inserate colindei este „aleluia”, „devenit prin deformare *Lerui-ler*” [M. Brătulescu, 1981, p. 61].

În sudul Basarabiei au mai fost înregistrate motive religioase ca: *Vestea nașterii, Maica Domnului, Ospitalitatea și bunăvoința pomilor și dobitoacelor*, precum și motivul *Crăciun și Crăciuneasa* în variante reduse, câteva variante ale colindei *Uciderea pruncilor*, în care Maica Domnului îngrijorată încearcă să-și salveze pruncul: Mai atestăm în zonă și motivele *Maica Domnului cu pruncul în brațe, Maica Domnului cu pruncul în brațe și slujba în mănăstire, Slujba în mănăstire*.

Este mai puțin frecvent în zona cercetată motivul *Mănăstirea și corabia*, înregistrată în unele localități cu titlul *de preot*. Acesta este arătat ocupându-se de treburi religioase: „La cea dalbă mănăstire / Sunt vo nouă pochi bătrâni / Și vo nouă diaconi, / Și vo nouă gramatici. / Gramaticul cel mai mare / Cam afară, sus pe scară, / El suna clopotnița, / Să se-adune toată lumea, / S-adune la sfânta rugă, / Sfânta rugă biserica, / Să le ierte de păcate, / Din greșeali-a treia parte” [AF, ms. 179, Limanscoe, p. 40]. La bulgari aflăm colinde unde preotul este glorificat pentru înțelepciunea lui: trei sute de preoți nu pot citi o carte bisericească, numai eroul de colind este în stare să o citească și să o priceapă [Caraman, 1983, p. 106]. Preotului întotdeauna i se aduc laude, i se menționează respectul de care se bucură acesta față de duhovnici și față de credincioși.

Colinda *Răstignirea lui Iisus* este prezentă în repertoriul colindătorilor de prin părțile locului în mai multe variante. Colinda readuce atmosfera dramatică a răstignirii lui Iisus și tratează originea mirului sfânt, acesta fiind sudoarea care scaldă trupul Mântuitorului în timpul răstignirii: „Sudori mi-l luară, / Pe tară chicară / Și unde chicară / Sfânt mir se făceară. / Creștinii veneră / Și se miruieră” [M. Mocanu, 1999, p. 103].

Într-unul din subiectele înregistrate în zona respectivă, creștinii îl întreabă pe Dumnezeu care este *Originea mirului, a vinului și a grâului*. Dumnezeu le explică originea grâului, a vinului și a mirului. Originea mirului sfânt este relevantă și pentru *Colindul Mare*, colindă de referință în repertoriul colindătorilor din localitățile cercetate, unde încifrăm multe semnificații creștine, fiecare secțiune de colind aducând noi informații. Mirul apare în ritualul purificator al botezului. Hristos, spălându-se în apele Iordanului, sfinți apa în care urmau să se boteze și ceilalți sfinți: „Iar de rând cu Dumnezeu / Scaldă-s-ar Ion, sfânt Ion, / Iar de rând cu Dumnezeu / Scaldă-s-ar toți sfinții lor” [M. Mocanu, 1999, p. 104].

Izvorul celor trei râuri – de apă, de vin și de mir – este lumina închipuită prin cele nouă lumânări aprinse. În chiar formula inițială a colindei sunt prezente „lumânări aprinse”, imagine des întâlnită în colindele noastre, care semnifică biruința luminii asupra întunericului. Această colindă, considerată muntenească, însoțită de melodii specifice zonei de câmpie dunăreană (reprezentată în zonă prin câteva variante), de colorit arhaic, bogat ornamentate, poartă pecetea valorii artistice.

Repertoriul de colinde din sudul Basarabiei vădește o mare diversitate literar-muzicală, o bogată paletă lingvistică ce rezidă atât în numeroase arhaisme, cuvinte ieșite din uz, forme inversate ale verbelor, cât și în silabele *ră* sau *re* de la sfârșitul cuvintelor pentru a completa și potrivi mai bine versurile. În aceeași poziție se află și vocala *u* care se mai menține în repertoriul colindătorilor din aceste localități și care readuce o atmosferă de străvechi.

Mulțimea de forme arhaice, construcții sonore neobișnuite, inversări ciudate de cuvinte lasă nedumirit cititorul neavizat. Oamenii de prin părțile locului sunt obișnuiți cu textele, cu atmosfera colindelor și nu întotdeauna caută o descifrare a cuvintelor neînțelese. Deși au un limbaj arhaic, distanțat de limba vorbită, posesorii repertoriului de colinde din această zonă rămân încântați de sonoritatea, de tonalitatea și de atmosfera colindelor. Tonurile afective sunt intensificate în bună parte de mulțimea diminutivelor *învelușă*, *lucrășică*, *învățășică*, precum și de inversări sintactice de cuvinte sau fraze, înregistrate chiar în formulele de început, „Scoală-mi-te” sau „Scaldă-s-ar”. Uneori depistăm și unele îmbinări de cuvinte absurde, pe care informatorii nu le pot explica.

Putem vorbi și despre anumite rigori ale tradiției în zona cercetată, din moment ce atestăm un reperotiu atât de bogat cu variante bine conservate. Deseori textele și melodiile colindelor erau urmărite cu deosebită atenție de către gazde. Când colindătorii greșeau textul sau schimonoseau melodia nu li se dădeau daruri și nu li se plăteau bani. Se mai întâmpla chiar să-i și alunge din casă [M. Mocanu, 1999, p.41].

Finalurile colindelor sunt de cele mai multe ori formule stereotipe care trec cu multă ușurință de la un colind la altul și se reduc la doar câteva versuri gen „Fir-ar sănătos / Ca un ruj frumos”. Urarea din final uneori rezumă cele expuse în conținut întregind astfel cuprinsul colindei. Cele mai frecvente formule de urare în colindele din sudul Basarabiei sunt: „Fi-ar sănătos / În gazda lui Hristos” și „El să-mi fie sănătos / Ca un trandafir frumos” sau „Fi-ne-ar sănătoși ca doi ruji frumoși”. Un alt final frecvent în zona în cauză este „C-așa-i legea din bătrâni, / Din bătrâni, din oameni buni”, care vine să justifice puterea tradiției în zona respectivă. Uneori formulele finale de urare se recită, prioritatea în acest sens revenind urărilor: „Să vă fie de bine!”, „La anul și la mulți ani!” și „Voie bună și-o colindă!”.

Refrenul este cântat după fiecare vers sau după două versuri, pe alocuri chiar precedă versul, începându-se colinda cu refrenul. Ovidiu Bârlea susținea că acest fapt ne duce la stadiul inițial, când colinda a constat probabil numai din cântarea exclamației, rămasă mai apoi ca refren al textului creat ulterior [Ov. Bârlea, *Poetica folclorică*, 1979, p. 281.] Refrenul colindei a reușit să păstreze caracterul ei solemn. Cel mai răspândit refren prin părțile locului, dar și în toate provinciile țării este „Ler” prezent într-o mulțime de forme, îmbinat cu alte cuvinte, de cele mai multe ori cu vocativul arhaic Doamnele, Doamne, Domnului sub felurite forme. Refrenele sunt altoite diferit pe diferite texte și cunosc o mare varietate. Dintre refrenele cele mai vehiculate în sudul Basarabiei menționăm: Leroi Doamnele; Lerui, Doamne, ler; Oi, lerunda leroi Doamne; Lerui, ler; Liorui, lio; Oi, lerom da lerui lio, Doamne ș.a.

Semnalăm și diferite contaminări cu alte colinde, precum și formule, fraze sau mici fragmente care trec cu ușurință de la o colindă la alta.

Epitetele în colinde apar la fel de insistent ca și comparațiile. Metafora populară, însă, apare mai rar, în contrast cu semnificația metaforică a colindelor. Este evidentă metafora din colinda pentru gospodarii care au prins a încărunți „Scoală Ioane, Doi ochi negri / Fii dormit, / Fii odihnit, / Căci ne-a nins, ne-a viscolit... Flori de măr sau scuturat/ Peste noi, Peste-amândoi...” Se poate că la origine imaginea citată să nu fi fost metaforă, presupunându-se că cei care colindau, asemenea celor cu sorcova, scuturau flori peste cei colindați în timpul nopții. În acest caz avem un exemplu al unei practici dispărute care dăinuie în textul descriptiv prin interpretarea nouă metaforică, dedusă de cei ce au moștenit numai textul [Ov. Bârlea, *Poetica*, 1979, p. 93].

Colindele din zonă poartă titulaturi ce se referă la etapele ceremonialului, la locul execuției colindei (de fereastră, de casă). Uneori se referă la categoriile de destinatari (de copil, de popă), se referă de asemenea la sex (de fată, de flăcău), precum și la vârstă (de tineri, de bătrâni, de copil). Titulaturile arată raporturi de rudenie (de nași), starea civilă a celui colindat (fată mare, logodnică, văduvă), felurile de îndeletniciri (de pescar, de preot, de soldat). Titulaturile de asemenea se mai pot referi la personajele din colind (Cerbul, Ciuta, Șoimul), la o sintagmă semnificativă din text (Brundurele, Copăcei plesniți) sau la refren (Doamnele, Vălelaşul).

Același motiv de colindă în localități diferite poate avea titulaturi diferite, ba chiar uneori în aceeași localitate o colindă poate fi cu diferite titulaturi. *Vămeșoica* în satul Câșlița-Prut poartă titlul *Copăcei plesniți*. În satul Giurgiuiești i se spune *Brundurele*, în Orlovca este colindă *de fată*. Sau tipul de colindă *Sluga lui Vodă cuprinsă de dorul de casă* în satul Limanscoe poartă titlul de *colindă de străin*, iar în satul vecin Plavni – *colindă de soldat*. În aceeași localitate aceeași colindă poate fi cu titulaturi diferite *de fată*, *de flăcău* sau *de tineri logodiți*.

Amprenta arhaică a colindei trebuie păstrată în timp pentru a reconstitui substraturile muzicale străvechi, imagini ale vieții de odinioară a străbunilor noștri cu înălțimile lumii lor dumnezeiești, viziunea feerică de viață pură și plină de armonie, de bucurie și de magie.

Bibliografie

- Arnăuț T., *Vestigii ale sec. VII-II î. Hr. în spațiul de la răsărit de Carpați*, Chișinău. 2003.
- Babel Antony, *La Bessarabie; Etude historique, ethnographique et économique*, Paris, 1926.
- Bârlea Ov., *Folclorul românesc*, vol. 1, București, 1981.
- Bârlea Ov., *Poetica folclorică*, București, 1979.
- Brătulescu M., *Colinda românească*, București, 1981.
- Caracostea D., *Poezia tradițională românească*, vol.I, București, 1969.
- Caraman P., *Colindatul la români, slavi și la alte popoare*, București, 1983.
- Cireș L., *Colinde din Moldova. / Caietele Arhivei de Folclor*, vol. I, Iași, 1984.
- Chirtoagă I., *Din istoria Moldovei de sud-est*, Chișinău, 1999.
- Eremia A., *Cahulul în timp și spațiu, Meleaguri străbune*, Chișinău, 2007.
- Folclor din Bugeac*, Chișinău, 1982.
- Jurnal de agricultură*, Iași, 1857.
- Mocanu M., *Giurgiuiești. Monografie etnofolclorică*, Chișinău, 1999.
- Plăcintă V., *Slobozia Mare prin fereastra istoriei*, Galați, 1996.
- Poezia obiceiurilor calendarice. / Alcătuirea*, articolul introductiv și comentariile de N.Băieșu, Chișinău, 1975.
- Pop M., Ruxândoiu P., *Folclor literar românesc*, București, 1978.
- Știucă N., *Colinde despre sfârșitul lumii*, în „Datini”, nr. 2(31) – București, 1999.
- Ștefănuță P. V., *Folclor din județul Lăpușna // Folclor și tradiții populare*, vol.I, Chișinău, 1991.
- Tamazlăcaru A., *Aprindeți luminile. Colinde culese și îngrijite de A. Tamazlăcaru*, Chișinău, 2002.
- Tamazlăcaru A., *Cântece populare pascale despre patimile lui Hristos*, Chișinău, 1996.
- Zagorodnaia E.M., Zelenciuc V.S., *Populația RSS Moldovenești*, Chișinău, 1983.
- AF, 1967, ms. 175, p. 5; Orlovca (Cartal)-Reni-Odesa; culeg. N. Băieșu.
- AF, 1967, ms. 176, p. 80; Cervonâi Iar (Chitai)-Chilia-Odesa; culeg. E. Junghietu.
- AF, 1968, ms. 177, p. 76; Limanscoe (Frecăței)-Reni-Odesa; culeg. E. Junghietu.
- AF, 1968, ms. 178, p. 64; Limanscoe (Frecăței)-Reni-Odesa; culeg. G. Botezatu.
- AF, 1968, ms. 179, p. 51; Limanscoe (Frecăței)-Reni; culeg. N. Băieșu.
- AF, 1979, ms. 307, p. 37; Manta-Cahul; culeg. A. Hâncu.
- AF, 1979, ms. 310, p. 36; Brânza-Cahul; culeg. S. Moraru.
- MRL, 1969, ms. 2, p. 43; Limanscoe (Frecăței)-Reni-Odesa; culeg. A. Gane.
- MRL, ms. 3, p. 115; Plavni (Barta)-Reni-Odesa; culeg. A. Gane.
- MRL, 1969, ms. 8, p. 360; Cășlița-Prut-Cahul; culeg. A. Gane.
- MRL, 1969, ms. 10, p. 537; Cășlița-Prut-Cahul; culeg. A. Gane.
- MRL, 1969, ms. 12, p. 843; Slobozia Mare-Cahul; culeg. A. Gane.

Abrevieri

- AF – Arhiva de Folclor a Academiei de Științe a Moldovei;
- AP – arhiva personală;
- b/m – bandă magnetică;
- culeg. – culegător;
- inf. – informator;
- MRL – Muzeul Republican de Literatură (astăzi Centrul Național de Studiere Literară și Muzeografică „M. Kogălniceanu”);
- ms. – manuscris;
- nr. – numărul;
- p. – pagină;

The Carol from South Besserabia: Diversity and Peculiarities

Separation of the southern part of Besserabia from the other Besserabian area in what refers to the repertoire of Christmas carols, which is surprisingly rich and varied on this ethnic – cultural area, can be explained as by the contacts of the natives with the Transylvanian shepherds that came with flocks of sheep to set up winter camps at the Danube pools as well as by the phenomenon of trans-Danube refugees settling in this region during the different historical periods. On getting into the Danube region Christmas carols suffered structural, stylistic modifications, some of them were radically adapted.

Thus in the course of history the Romanian people from this territory lived together with Bulgarian, Ukrainian, Russian, Gagauzian people, etc., those who had come to the Romanian villages were assimilated culturally and linguistically by the native people, though some slight influence was inherent.

*Institutul de Filologie, Academia de Științe a Moldovei, Chișinău
Republica Moldova*